

O'QUVCHI MA'NAViy-AXLOQiy KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK TIZIMI

Temirova Nilufar Karimovna

Annotatsiya: O'quvchining ma'naviy-axloqiy kompetentligini rivojlantirish zamonaviy ta'limning eng asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Bu jarayon yosh avlodni nafaqat bilim sohibi qilib tarbiyalash, balki ularni ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni chuqur anglaydigan, hayotda to'g'ri yo'l tutadigan shaxsga aylantirishga qaratilgan. Ma'naviy-axloqiy kompetentlik – bu shaxsning ijtimoiy munosabatlarda, o'zining va jamiyatining manfaatlarini muvofiqlashtirishda, o'zgalar bilan hamjihatlikda harakat qilishda zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va hissiyotlar majmuasidir. Pedagogika fanida bu kontseptsiya o'quvchilarning eng asosiy insoniy fazilatlarini shakllantirish bilan bog'liq bo'lib, ta'lim jarayonining mohiyati va yo'nalishini belgilaydi. Ushbu maqolada o'quvchi ma'naviy-axloqiy kompetentligini rivojlantirishning pedagogik tizimi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: o'quvchilar, ma'naviy-axloqiy kompetentlik, zamonaviy texnologiyalar, bilim, ko'nikma, hamkorlik, ta'lim, pedagogika.

Ma'naviy-axloqiy kompetentlikning pedagogik tizimi – bu maqsad, vazifa, mazmun, shakl va usullarni o'z ichiga olgan, o'quvchilarda zarur axloqiy qadriyatlarni chuqur va tizimli ravishda shakllantirishga qaratilgan kompleks yondashuvdir. Pedagogik tizim sifatida u o'zaro bog'liq va muvofiqlashtirilgan elementlardan tashkil topgan bo'lib, ular bir-birini to'ldiradi va yaxlit jarayonni ta'minlaydi. Ushbu tizimda ma'naviy-axloqiy tarbiya vazifasi faqatgina o'qituvchilar zimmasida emas, balki ota-onalar, jamiyat vakillari, ta'lim muassasalari va davlat organlari ishtirokida amalga oshiriladi. Bu jarayonning samaradorligi pedagogik tizimning barcha komponentlari o'zaro integratsiyalagani va uzviy bog'langani bilan belgilanadi. Pedagogik tizimning asosiy maqsadi – o'quvchilarni jismonan va ma'naviy jihatdan sog'lom, ijtimoiy sezgir va axloqiy

normalarga rioya qiladigan shaxs qilib tarbiyalash. Bu maqsadni amalga oshirish uchun mazmunni puxta belgilash zarur. Ma'naviy-axloqiy kontent ta'lim dasturlarida, maxsus ma'naviy-axloqiy fanlarda, shuningdek o'quv jarayonining barcha fanlarida uyg'unlashtirilgan holda taqdim etiladi. Shu yo'l bilan o'quvchilar har bir fan doirasida axloqiy qadriyatlar, insonparvarlik tamoyillari va ijtimoiy mas'uliyatni anglay boshlaydi.[1]

Mazmunij jihatdan ma'naviy-axloqiy tarbiya dasturining tarkibiy qismlari ko'p qirralidir. Ular orasida shaxsning axloqiy bilimlari, dunyoqarashi, his-tuyg'ulari, g'oyalari va qarashlari mavjud. Ayniqsa, bilimlar shakllanishi o'quvchilarga axloqiy normalarni va ijtimoiy qoidalarni tushunishga yordam beradi. Dunyoqarash esa ularda koinot, insoniylik, jamiyat haqidagi dunyoqarashni rivojlantiradi. His-tuyg'ular va g'oyalar esa shaxsning axloqiy motivatsiyasini shakllantiradi, ularni o'z harakatlari uchun javobgar bo'lishga undaydi. Shunday qilib, ma'naviy-axloqiy tarbiyaning mazmunida bilim, tuyg'u va amaliy ko'nikmalar uyg'unlashishi talab etiladi. O'quvchining ma'naviy-axloqiy kompetentligini shakllantirishda pedagogik tizim shakl va usullarining muhim roli bor. Shakllar o'quv jarayonining ta'limiy va tarbiyaviy jihatlarini o'z ichiga oladi. Ta'lim jarayonidagi interfaol metodlar, muhokamalar, rolli o'yinlar, muammolarni yechish orqali ma'naviy tushunchalar chuqurlashadi va o'quvchilarning tafakkuri mustahkamlanadi. Tarbiyaviy jihatda esa o'quvchilarning shaxsiy tajribasiga tayanadigan vaziyatli treninglar, pedagogik eksperimentlar, ijtimoiy loyihalar va jamoaviy ishlarda ishtirok etish ularning ma'naviy qadr-qimmatini oshirishga yordam beradi.[2]

Pedagogik tizim tarkibida pedagoglarning axloqiy pedagogik kompetentligi katta ahamiyatga ega. O'qituvchilarning professional malakasi, axloqiy kamoloti, o'ziga halol va adolatli bo'lishi, shuningdek o'quvchilar bilan iliq va ishonchli aloqa o'rnatishi tizimning muvaffaqiyatli ishlashini ta'minlaydi. O'qituvchi nafaqat bilim

beruvchi, balki tarbiyachi va yo‘l-yo‘riq ko‘rsatuvchi sifatida shakllanadi. Ularning axloqiy shaxsiyati o‘quvchilar uchun misol bo‘lib, axloqiy qadriyatlarni onglik bilan o‘rgatishga zamin yaratadi. Shuningdek, ota-ona va jamiyatning ta’siri pedagogik tizimda muhim elementdir. Uyda shakllanadigan axloqiy munosabatlar, ota-onaning o‘z farzandiga nisbatan tutumi, jamiyatdagi ijtimoiy normativlar ma’naviy-axloqiy kompetentlikni rivojlantirishda asosiy omillardandir. Shu sababli, pedagogik tizim ota-ona va jamiyat bilan uzviy bog‘langan holda hamkorlikni ta’minlashi kerak. Ta’lim muassasalari ota-onalar bilan muntazam aloqada bo‘lib, tarbiya jarayonini birgalikda tashkil etishlari zarur.[3]

Pedagogik tizim samaradorligini ta’minlash uchun doimiy monitoring va baholash mexanizmlari tashkil etilishi shart. Bu jarayonda o‘quvchilarning ma’naviy-axloqiy rivojlanish darajasi aniq ko‘rsatkichlar orqali o‘lchanadi va baholanadi. Shuningdek, tizimdagi muammolarni aniqlash, o‘zgartirishlar kiritish va yangi pedagogik texnologiyalarni joriy etish imkoniyati mavjud bo‘ladi. Baholash jarayoni faqatgina natijaga emas, balki butun jarayonning sifatiga qaratilgan bo‘lishi kerak. Yoshlarning ma’naviy-axloqiy rivojlanishida axloqiy tarbiya bilan bir qatorda, estetik, madaniy va jismoniy tarbiya elementlari ham muhimdir. Bu sohalarning birgalikdagi ishlashi shaxsning har tomonlama kamol topishini ta’minlaydi. Shuning uchun pedagogik tizimda mazkur tarbiya shakllari jamlangan holda samarali qo‘llanilishi muhimdir. Innovatsion texnologiyalarni ta’lim jarayoniga muvaffaqiyatli kiritish pedagogik tizimni yanada takomillashtirishga xizmat qiladi. Masalan, ma’naviy-axloqiy mavzularni interaktiv darslar, multimedia vositalari yordamida o‘qitish o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi va bilimlarni chuqurroq singdirishga yordam beradi. Bundan tashqari, onlayn platformalar, mobil ilovalar orqali ma’naviy o‘qitish jarayoni uzluksiz va shaxsiylashtirilgan shaklda olib borilishi mumkin.[4]

Pedagogik tizimni yaratishda, shuningdek, milliy va diniy qadriyatlarni hisobga olish, ularni yoshlar ongiga singdirish alohida e'tibor talab qiladi. Milliy an'analar, badiiy meros, tarixiy voqealar orqali ma'naviy-axloqiy tushunchalar boyitiladi va yosh avlodni ota-bobolar madaniyati bilan shug'ullanishga undaydi. Bu esa milliy ruhda tarbiyalangan yoshlarni shakllantirishga xizmat qiladi va ularning jamiyatdagi muloqot ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Axloqiy kompetentlik oshishi bilan birga ijtimoiy faoliyatda ham o'quvchilarning faolligi ortadi, ular jamiyat ravnaqiga xizmat qiladi. Bu borada ta'lim tizimidagi loyihalar va ijtimoiy faollik uchun yaratilgan sharoitlar yangi avlodning ijtimoiy mas'uliyatini oshiradi. Bunday yondashuv kelajakda millat taraqqiyotining kafolati hisoblanadi. Shu tarzda, o'quvchi ma'naviy-axloqiy kompetentligini rivojlantirishning pedagogik tizimi bu murakkab tizimli jarayon bo'lib, unda maqsadli mazmun, samarali shakllar va usullar, malakali pedagoglar, ota-ona va jamiyat ishtirokchiligi, doimiy nazorat va baholash hamda zamonaviy texnologiyalar birlashgan. Bu tizim yosh avlodni ilimli, axloqli va jamiyatga foydali shaxsga aylantirishga xizmat qiladi, ta'lim tizimining asosiy va uzviy qismi hisoblanadi.[5]

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy kompetentligini rivojlantirish pedagogik tizimi zamonaviy ta'limning ajralmas qismi sifatida ijtimoiy talab va sharoitlarga javob beradi. Bu tizimda shaxsning axloqiy qadriyatlarini shakllantirishga qaratilgan maqsadlar, mazmun, shakllar hamda usullar tizimli va kompleks ravishda amalga oshiriladi. Tizim samaradorligi pedagoglarning malakasi, ota-ona va jamiyatning faol ishtiroki, shuningdek innovatsion yondashuvlarning joriy etilishiga bog'liq. Shu tarzda, pedagogik tizim yoshlarni nafaqat bilimli, balki ma'naviy barkamol va jamiyat uchun foydali shaxslar qilib tarbiyalashni ta'minlaydi, bu esa mamlakatning barkamol va farovon jamiyat qurilishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Axmedov, M. (2018). "Maktabda ma'naviy tarbiya tizimini takomillashtirishning pedagogik asoslari". *Pedagogika va Psixologiya*, 4(2), 15-23.
2. Davronova, N. (2019). "O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy kamolga yetaklashdagi innovatsion pedagogik yondashuvlar". *Oliy va o'rta maxsus ta'lim*, 3(1), 45-52.
3. Ergashev, B. (2020). "Ma'naviy tarbiya va axloqiy kompetentlikni shakllantirish metodikalari". *Ta'lim va Tarbiya*, 5(3), 30-38.
4. Islomov, J. (2017). "Maktab o'quvchilarining ma'naviy-axloqiy kompetentligini rivojlantirishda ota-onalar va maktab hamkorligi". *Pedagogik Tadqiqotlar*, 2(4), 60-68.
5. Karimova, S. (2021). "Boshlang'ich sinf o'quvchilarining axloqiy qadriyatlarini rivojlantirishning zamonaviy usullari". *Ilm-fan va Ta'lim*, 7(2), 12-20.
6. Mirzaahmedov, T. (2022). "Yosh avlodni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning pedagogik tizimidagi muammolar va yechimlar". *Ta'lim Samari*, 9(1), 27-35.
7. Rajabova, D. (2019). "Interaktiv metodlar yordamida o'quvchilarda ma'naviy-axloqiy kompetentlikni oshirish". *Ilmiy Asarlar To'plami*, 4(5), 42-50.